

היתרים משום הפסד: השקאה

- א. תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף ב:ג.
תנן: "משקין בית השלחין במועד ובשביעית." בשלמא מועד [האיסור] משום טירחא הוא, ובמקום פסידא שרו רבנן, אלא שבועית, בין למאן דאמר משום זורע, ובין למאן דאמר משום חורש, זריעה וחרישה בשביעית מי שרי?
• אמר אביי: בשביעית בזמן הזה, ורבי היא...
• רבא אמר: אפילו תימא רבנן, אבות אסר רחמנא, תולדות לא אסר רחמנא, דכתיב "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שדך לא תזרע וגו'". מכדי, זמירה בכלל זריעה, ובצירה בכלל קצירה, למאי הלכתא כתבינהו רחמנא? למימרא דאהני תולדות מיחייב [מדאורייתא], אאחרנייתא לא מיחייב.
○ ולא? והתניא: "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר", אין לי אלא זירוע וזימור, מנין לניכוש ולעידור ולכיסוח? תלמוד לומר: 'שדך לא' 'כרמך לא', לא [כלומר "אסור"] כל מלאכה שבשדך, ולא כל מלאכה שבכרמך... יכול לא יקשקש תחת הזיתים, ולא יעדר תחת הגפנים, ולא ימלא נקעים מים, ולא יעשה עוגיות לגפנים? תלמוד לומר: 'שדך לא תזרע' - זריעה בכלל היתה, ולמה יצתה? להקיש אליה, לומר לך מה זריעה מיוחדת [שהיא] עבודה שבשדה ושבכרם, אף כל שהיא עבודה שבשדה ושבכרם!"
○ [אסור] מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא.

ב. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק א

ח: משקין בית השלחין בשביעית והיא שדה הזריעה שצמאה ביותר, וכן שדה האילנות אם היו מרוחקין זה מזה יתר מעשר לבית סאה מושכין את המים מאילן לאילן, אבל לא ישקו את כל השדה, ואם היו מקורבין זה לזה עשר לבית סאה משקין כל השדה בשבילן, וכן עפר הלבן מרביצין אותו במים בשביעית בשביל האילנות שלא יפסדו.
ט: ועושין עוגיות לגפנים, ועושין את אמת המים כתחלה וממלאין את הנקעים מים.
י: ומפני מה התירו כל אלה, שאם לא ישקה תעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבה, והואיל ואיסור הדברים האלו וכיוצא בהם מדבריהם לא גזרו על אלו שאין אסור מן התורה אלא אותן שני אבות ושתי תולדות שלהם כמו שביארנו.

ג. חזון איש שביעית יז:כ

ותימה, דהלא בברייתא מ"ק ג. עיקרי הלכות קתני, מה אסור ומה מותר, אבל במקום פסידא הלא שרינן תולדות האסורות, וא"כ עשיית עוגיות ונקעים מים מותר שאינה עבודה שבשדה ושבכרם [ונקעים מים היינו לצורך השקאה, דאי תחת הגפנים והזיתים היא עבודה גמורה] וכן אמת המים, ולא משום פסידא! ואפשר דטעם הר"מ קאי ארישא דמותר להשקות - אבל רהיטת הדברים לא משמע כן.

ד. חזון איש שביעית טז:ד

ודין בית השלחין נראה דמשתנה לפי מין הנזרע ולפי זמנו בתקופות השנה, וכל שנפסד במניעת השקאה הוי בכלל בית השלחין.

ה. תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף ו עמוד ב

משנה. רבי אליעזר בן יעקב אומר: מושכין את המים מאילן לאילן, ובלבד שלא ישקה את כל השדה...
גמרא. אמר רב יהודה: אם היתה שדה מטוננת - מותר.

היתרים משום הפסד: שאר מלאכות דרבנן

ו. משנה מסכת שביעית פרק ב משנה ב

מזבלין ומעדרין במקשאות ובמדלעות עד ראש השנה וכן בבית השלחין מיבלין מפרקין מאבקין מעשנין עד ראש השנה רבי שמעון אומר אף נוטל הוא את העלה מן האשכול בשביעית:

ז. ר"ש מסכת שביעית פרק ב משנה ב

וכל הנך מלאכות דשרינא הכא עד ראש השנה, אף על פי שיש בהן שאינן לצורך ששית לא גזור בתוספת משום דאפ"ל בשביעית עצמה לא אסורין מדאורייתא, כדאמרינן בריש מו"ק (ג א) דאבות אסר רחמנא תולדות לא אסר רחמנא. ואפילו בשביעית עצמה במקום פסידא כגון להשקות בית השלחין משמע התם דשרי...
ח. ר"ש מסכת שביעית פרק ב משנה ד

מזהמין - כשיש מכה לאילן ונשרה קצת קליפתו מדביקין שם זבל וקושרין שלא ימות. ומיהו זיהום דהכא צריך לומר דמחזק את האילן ומשביחו, ומשמע עד ר"ה אין בשביעית לא. ובמסכת ע"ג פרק ר' ישמעאל (נ ב) תניא "ומתליעין ומזהמין בשביעית", ומשני התם תרי זיהומי הוו, חד אוקמי אילנא ושרי וחד אברויי אילנא ואסור.

ט. חזון איש שביעית כ:ה

בסי' י"ח סק"ד כתבנו מל' הר"מ פ"א ה"י דלא אמרו חכמים בכולל דבמקום פסידא שרינן מלאכת שביעית בזה"ז או בתולדות, אלא מנו חכמים מה שהתירו והן מהדברים הכוללים את הרבים, אבל לא הותר ליחיד במאורע פרטי. וגם בדברים המצויים לרבים לא הכל התירו שהרי אסרו לעשן שימות התולעת ולא יסוך לזהם שלא יאכל העוף, כדאיתא בר"מ פ"א ה"ה.

י. שו"ת מב"ט חלק ב סימן סד

ולא שני לן בין פסידא רבה לפסידא זוטא דכל מה שיפסד אם לא ישקנו הוי פסידא דהא לא חלקו בין פסידת ירקות דהוי דבר מועט לפסידת אילנות דהוי הפסד מרובה דכיון דיפסד הכל אם לא ישקנו לא מפלגינן ביניהו.

יא. חידושי הר"ן מסכת מועד קטן דף ג עמוד א

מה זריעה מיוחדת וכו' פ"י והנך מלאכות דלעיל חשובות הן ודי להן פעם אחת בשנה, דומיא דזריעה ונטיעה, אבל קשקוש והשקאה דצריכות תדיר תדיר לא מקרי עבודה חשובה ומותר לעשותן.

יב. חידושי הר"ן מסכת מועד קטן דף ב עמוד ב

רבא אמר אפילו תימא רבנן, אבות אסר רחמנא דהיינו זריעה וקצירה בשדה לבן, זמירה ובצירה בכרם, אבל תולדות, כגון השקאת הגן ודכותה, לא אסר רחמנא, ורבנן גזור אתולדות ושרו להו במקום פסידא.

יג. חידושי הריטב"א מסכת מועד קטן דף ג עמוד א

ופרקין מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא. וא"ת והלא מנכש ומשקה כי הדדי נינהו, והכא אסר לנכש אפי' מדרבנן, והיכי שרינן במתני' השקאה [בבית השלחין]? יש מתרצים דברייתא בבית הבעל מיירי, ולא נהירא, והנכון דניכוש טירחא רבה וכהשקאה דקילון דמיא.

יד. חידושי הריטב"א מסכת מועד קטן דף ב עמוד ב

אבות אסר רחמנא תולדות לא אסר רחמנא. פ"י ורבנן הוא דגזור, ומשום פסידא הוא דשרו השקאה ודכותה.

טו. חזון איש, שביעית כא:יז

והנה הנ"י ג"כ כתב דדוקא השקאה שריא דאינה מלאכה חשובה, וכמש"כ סי' י"ז סק"ך, אבל מדברי הר"מ משמע דזה שהתירו השקאה הוא משום פסידא ובשאר מלאכות אין פסידא... וכן דברי הר"ש פ"ב מ"ב...

טז. חזון איש, שביעית כא:יז

וכיון שהוא [בזה"ז] תרי דרבנן נראה דנקטינן להקל בפלוגתא דרבוותא.

היתרים משום הפסד: גדרים

יז. חזון איש, שביעית כא:יז

צריך לשקול כל עבודה ועבודה אם יש בזה חשש שימות העץ, וכל שאינו אלא הרווחה אסור. ואם אפשר להסתפק בפעם אחת אסור לעשות שתי פעמים, וכן חייבין לזבל ולנכש קודם ר"ה תשי"ב שלא יצטרכו לזבל ולנכש בשביעית, ואף אם לא יספיק לכל השנה, כל מאי דאפשר למעוטי חייב למעט. וכן מה שאפשר לאחר עד אחר ר"ה תשי"ג חייב לאחר ואסור בשביעית.

יח. חזון איש, שביעית טז:ד

למדנו ממשנתנו (ב:י) דאורז בכל מקום כבית השלחין דנפסד בלא השקאה, ונראה דאינו נפסד לגמרי כשאר תבואת בית השלחין ממש אלא שחכמים הכריעו דשיעור שהוא מפסיד מקרי פסידא.

יט. חזון איש, שביעית כא:יז

ולכן במקום הפסד שימות כל עץ [או שיפסדו כל הפירות] יש לסמוך להקל בכל אלו.

כ. חזון איש, שביעית יח:ד

ואין לנו אלא דברים הכוללים את הרבים, אבל מאורע של יחיד לא התירו במקום פסידא, וכמש"כ הר"מ פ"א ה"י, "ומפני מה התירו כל אלה כו"ו ומשמע דמשום הפסד פרטי לא התירו, ואינו כחול המועד דאם היה מותר במקום הפסד לא שייך לשאול "מפני מה התירו" ולהשיב שיתקלקל הכל.

כא. חזון איש, שביעית טז:יד

וספק שיאבד הוי כדבר האבוד ודאי, כיון דשקדו לחוס על ממונן של ישראל. והרי מצות השבת אבדה על זה שעומד במקום התורף ואין קיומו מובטח.

כב. חזון איש, שביעית כא:יז

ודין הפועל כדין בעה"ב, וכל שמוטר לבעה"ב מפני ההפסד מותר גם לפועל לעשות אצל בעה"ב, וכל העבודה האסורה אסור לפועל לעשות. והעבירה על העובד, וגם בעה"ב עובר בשביית שדהו.

היתרים משום הפסד: למה?

כג. משנה מסכת נגעים פרק יב:ה

"וצוה הכהן ופנו את הבית" - ואפילו חבילי עצים ואפילו חבילי קנים דברי רבי יהודה. ר"ש אומר עסק הוא לפניו?! [כלו], לזה צריך קרא? אלא:] אמר רבי מאיר וכי מה מטמא לו? אם תאמר כלי עציו ובגדיו ומתכותיו, מטבילין והן טהורים. על מה חסה התורה? על כלי חרסו ועל פכו ועל טפיו [כלי חרס המוציא טיפין]. אם כך חסה התורה על ממונו הבזוי ק"ו על ממונו החביב! אם כך על ממונו ק"ו על נפש בניו ובנותיו! אם כך על של רשע ק"ו על של צדיק!

כד. תלמוד בבלי מסכת מנחות דף עו עמוד ב

תנו רבנן: "סולת ואפית אותה" - מלמד שנקחת סולת. ומנין שאפילו חיטין? תלמוד לומר: "ולקחת", מ"מ. יכול אף בשאר מנחות כן? תלמוד לומר: "אותה", מפני החיסחון. מאי מפני החיסחון? אמר רבי אלעזר: התורה חסה על ממונו של ישראל. היכא רמיזא? דכתיב: "והשקית את העדה ואת בעירם."

כה. שו"ת בית הלוי חלק ג סימן א:ח:א

ולא התירו להשקות רק בית השלחין משום שאם לא ישקהו תתקלקל כל השדה, וז"ל הרמב"ם "משקין בית השלחין כו' ומפני מה התירו כל אלה? שאם לא ישקה תעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבה והואיל, ואיסור הדברים האלה מדבריהם לא גזרו על אלו, אבל מה שיהיה לבעל השדה מניעת ריוח וחוסר פרנסה לא התירו, דהרי זהו עיקר החילוק שבין בית השלחין שהוא פסידא התירו, ובית הבעל דליכא פסידא רק מניעת ריוח אסור להשקות, וכמבואר כל זה להדי' בגמרא ריש מו"ק.

ועוד דלא נמצא בשום מקום שיאמרו דמותר משום הפסד מרובה רק היכא דההפסד בא מצד סיבה אחרת [חוץ מן המצוה עצמה], וכמו בית השלחין דהשדה תתקלקל, וקלקולה של השדה לא נצטוונו עלי' ואינו מעצם המצוה. אבל מה שיהיה מניעת הריוח עי"ז שימנע מזרוע שדיהו, הרי זהו עצם המצוה שנצטווה שלא לזרוע, וכל המונע מזרוע הוא מניעת הריוח, האיך נתיר לו כיון דזהו בעצם האיסור? וכי מי שאין לו עסק אחר רק שיהיה סרסר בהלואה בריבית נתיר לו לכל הפחות אבק ריבית משום דאינו אסור רק מדרבנן? וקרוב הדבר למה דאיתא בב"מ דף ע"ה על מלוה בריבית שאומרים "אלו היה יודע משה רבינו שיש ריוח בדבר לא היה כותבו!"

היתרים משום אוקמי אילנא: מקור

כו. תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף ג עמוד א

ולא? והתניא: "... יכול לא יקשקש תחת הזיתים, ולא יעדר תחת הגפנים, ולא ימלא נקעים מים, ולא יעשה עוגיות לגפנים? תלמוד לומר: 'שדך לא תזרע' - זריעה בכלל היתה, ולמה יצתה? להקיש אליה, לומר לך מה זריעה מיוחדת [שהיא] עבודה שבשדה ושבכרם, אף כל שהיא עבודה שבשדה ושבכרם"...

וקשקוש בשביעית מי שרי [מדאורייתא]? והא כתיב "והשביעית תשמטנה ונטשתה", תשמטנה מלקשקש, ונטשתה מלסקל! אמר רב עוקבא בר חמא: תרי קשקושי הוו: חד אברויי אילני, וחד סתומי פילי. אברויי אילן אסור, סתומי פילי שרי.

כז. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף נ עמוד ב

אמר רב יוסף בר אבא: איקלע רבה בר ירמיה לאתרין, ואתא ואייתי מתניתא בידיה: "מתליעין ומזהמין בשביעית, ואין מתליעין ומזהמין במועד. כאן וכאן אין מגזמין. וסכין שמן לגזום בין במועד בין בשביעית." ולית נגר [רש"י: חכם] ולא בר נגר דיפרקינה.

אמר רבינא: אנא לא נגר אנא ולא בר נגר אנא ומפרקינא לה. מאי קא קשיא ליה?

- אילימא מועד אשביעית קא קשיא ליה, מאי שנא שביעית דשרי ומ"ש מועד דאסור, מי דמי? שביעית מלאכה אסר רחמנא, טירחא שרי, מועד אפ"י טירחא נמי אסור!
- ולא זיהום אגזום קא קשיא ליה, מ"ש זיהום דשרי, ומ"ש גזום דאסור, מי דמי? זיהום אוקמי אילנא ושרי, גזום אברויי אילנא ואסור!
- ולא זיהום אגזום קא קשיא ליה, דקתני: "מתליעין ומזהמין בשביעית", ורמינהי: "מזהמין את הנטיעות, וכורכין אותן, וקוטמין אותן, ועושין להם בתים, ומשקין אותן עד ר"ה"; עד ר"ה אין, בשביעית לא! ודלמא כדרב עוקבא בר חמא, דאמר רב עוקבא בר חמא: תרי קשקושי הוו, חד לאברויי אילנא ואסור, וחד לסתומי פילי ושרי; ה"נ תרי זיהומי הוי, חד לאוקמי אילני ושרי, וחד לאברויי אילני ואסור...

כח. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שביעית פרק ב:ג

מתני' מזהמין את הנטיעות וכורכין אותן וקוטמין אותן ועושין להם בתים ומשקין אותן עד ר"ה...

גמ' "מזהמין את הנטיעות" - מתנ"ל דרבי [או: רשב"א], ברם כרבנן מזהמין מתליעין בשביעית... רבי יוסה אמר ר' אבונה בעי: מה בין המזהם לעושה לה בית? המזהם אינו אלא כמושיב שומר, בית עושה לה צל והיא גדילה מחמתן.

היתרים משום אוקמי אילנא: למה?

כט. תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף ג עמוד א

אמר רב עוקבא בר חמא: תרי קשקושי הוו; חד - אברויי אילני, וחד - סתומי פילי. אברויי אילן - אסור, סתומי פילי - שרי.

ל. רש"י מסכת מועד קטן דף ג עמוד א

סתומי פילי שרי - דאית ביה משום פסידא.

לא. חידושי הר"ן מסכת מועד קטן דף ג עמוד א

מה זריעה מיוחדת וכו' פ"י והנך מלאכות דלעיל חשובות הן ודי להן פעם אחת בשנה, דומיא דזריעה ונטיעה, אבל קשקוש והשקאה דצריכות תדיר תדיר לא מקרי עבודה חשובה ומותר לעשותן.

לב. רש"י מסכת עבודה זרה דף נ עמוד ב

אבל סכין שמן לגיזום - כדי שלא ימות האילן אם נגזם קודם לכן. מלאכה שהיא עבודת קרקע אסור רחמנא, והני לאו מלאכת קרקע נינהו דאוקומי אילנא בעלמא הוא שלא ימות, ואין משיחו לאילן אלא מעמידו בכמות שהוא.

לג. חידושי הריטב"א מסכת מועד קטן דף ג עמוד א

סתומי פילי שרי. פ"י שאינו אלא לאוקומי בעלמא שלא יכנס השמש בין הבקעים, ולא חשיבא עבודה, אבל יש קשקוש לחזק האילן ולהשביחו וחשיבא עבודה ואסיר.

לד. חזון איש שביעית יז:כ

ולא נאסר בשביעית אלא מלאכה המשבחת את הקרקע לזריעה או לצמיחה, ועוגיות הכשר למים אבל הן עצמן לאו שבח הוא, וכמש"כ ס"ק י"ט בשם ריטב"א, והלכך עושין עוגיות בשביעית אפ"י בסוף שנה לצורך מוצאי שביעית, ואף בליכא פסידא.

היתרים משום אוקמי אילנא: איזו מלאכות מותרות?

לה. משנה מסכת שביעית פרק ב משנה ד

מזהמין את הנטיעות וכורכין אותן וקוטמין אותן ועושין להם בתים ומשקין אותן עד ראש השנה

לו. ר"ש מסכת שביעית פרק ב משנה ד

ואף על גב דבעבודת אילן אסורה ל' יום לפני ר"ה, הכא שרי שלא ימותו הנטיעות, דהנך עבודות זרבנן הם כדאמרינן בריש מו"ק (ד' ג: וד' א) אבות אסור רחמנא תולדות לא אסור רחמנא, והכא לא גזור:

לז. שו"ת מהרי"ל דיסקין, פסקים כז:יב

בשדה אילן אם יש שם עשב הנקרא (אינדזיל) וידוע כי הוא נכרך בארץ סביבי השרשים ומיבשם והוא בגפנים ובאתרוגים ודומיהם, ואם כן הוי אוקמי אילנא, ומותר לשרש אחר עשב זה ולשרשו בכל מקום מוצאן. במה דברים אמורים? על ידי המלאכה הנקרא (פיאשיווע) שאינו רק חופר ומשרש אחר העשב הלזה, אבל על ידי חרישה אסור, כיון שיש הרבה דעות שהוא דאורייתא...

לח. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק א הלכה ה

ולא יסוך את הנטיעות בדבר שיש לו זוהמא כדי שלא יאכל אותו העוף כשהוא רך.

לט. משמרת השביעית ט:הערה ט

ובמקום אחר נתבאר דבריו שכל שעוסק באילן חשיב עבודת האילן ואסור, ורק סתומי פילי שרי שסותם הנקעים שבקרקע ואינו עבודת האילן...

מ. משמרת השביעית ט:ד

ואף שיש אוסרין בזה כשהוא מלאכה בגופו של אילן, הכריעו הפוסקים להקל...

מא. שבת הארץ, הלכות שביעית א:ה

ויש מי שאומר (רמב"ם לפי פאת השלחן, בית ישראל כ:יא) שכל עבודה שהיא רק להעמיד האילן, ולא להשביחו, שהיא מותרת בשביעית כמו שיתבאר, אינה מותרת כי אם כשאנו עושה את העבודה בגוף האילן, כי אם בקרקע, אבל כשהוא צריך לעשות את העבודה בגוף האילן אסור אפילו להעמיד אותו על מכונו שלא יתקלקל.

ויש אומרים (רש"י ע"ז נ, ר"ש שביעית ב:ד, ר' חננאל ע"ז נ): שאין חילוק בזה, וכל שהוא רק להעמיד את האילן על עמדו מותר אפילו אם העבודה היא בגוף האילן עצמו, ולא דוקא בקרקעו ובשרשיו, ולפיכך סוברים הם שמותר לסוך את האילן בזוהמא, כדי לשמור אותו שלא יאכל אותו העוף כשהוא רך או כדי שיתרחקו התולעים ממנו, שכל זה הוא להעמיד את האילן.

מב. רש"י מסכת עבודה זרה דף נ עמוד ב

סכין שמן לגיזום - כדי שלא ימות האילן אם נגזם קודם לכן מלאכה שהיא עבודת קרקע אסור רחמנא והני לאו מלאכת קרקע נינהו דאוקומי אילנא בעלמא הוא שלא ימות ואין משביחו לאילן אלא מעמידו בכמות שהוא.

מג. שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן נא:ח

האם הותרו גם עבודות דאורייתא לאוקמי אילנא, בכללא ד"לאוקומי שרי"? נראה דעבודות דאורייתא אסירי, שהרי היתר חרישה בעשר נטיעות [קודם שביעית] מבואר בירושלמי דהוא כדי שלא יתיבשו, והריטב"א בסוכה ל"ג כתב כדי שלא ימותו, ואפי"ה בשביעית עצמה אסור...

ועיין בריש מו"ק לענין "משקין בית השלחין" דקרי ליה בגמ' "משום פסידא", ואפי"ה מבואר שם דלא שרי אלא בדרבנן... גם יש מקום לומר דהשקאה וחרישה שרגילין תמיד לעשותן חשיבי שפיר "עבודת שדה וחרם" ושפיר אסירי בדאורייתא, משא"כ עבודה שעושין רק בדרך מקרה, אפשר דרק לאברויי חשוב להקרא בשם "עבודה" ולא לאוקומי, וכמו שנראה מרש"י שם במס' ע"ז [אבל סכין]. ולכן אפילו מאן דסבור דתולדות נמי אסירי מה"ת, אפי"ה מודה דלאוקומי שרי. ואף שהנמ"י בריש מו"ק כתב להיפך דהואיל והשקאה צריכין תדיר לא מיקרי עבודה חשובה, אפי"ה אין זה סותר דברינן.

ועיין בשבת הארץ פ"א ה"כ ובהל' שביעית להגרי"מ טוקצינסקי ז"ל שכתבו דמותר לאוקומי אף בזימור דאורייתא, והסתמכו על פ"ה הר"ח שם במס' ע"ז, ולא ידעתי שום הכרח... אבל מ"מ נראה כדבריהם, משום דמסתבר שגם אביי דסובר שגם תולדות אסירי מדאורייתא ג"כ סובר הך כללא דלאוקמי שרי...

היתירים משום אוקמי אילנא: "לאוקמי" מאי היא?

מד. רב קוק, שבת הארץ, הלכות שביעית א:כ

יש אומרים שכל החילוק שבין לאוקמי אילנא ולאברויי אילנא אינו כי אם במלאכות שהן דרבנן, שכשהיא לאוקמי אילנא הוי הפסד ולא גזרו רבנן. ולפי זה, בזמור שהוא מלאכה האסורה מן התורה, אין הפרש בין לאוקמי אילנא או לאברויי, ולעולם הוא אסור. וכל ההיתרים במזנב בגפנים וקוצץ קנים וכיוצא בזה אינם נאמרים כי אם כשמתכוין לעצים, אבל כל שמכוין לתועלת העבודה, אפילו אם העבודה הזאת תהיה לאוקמי אילנא, הוא גם כן אסור מן התורה. ולפי זה יהיה הזימור שהוא כדי להאריך ימיו של הגפן ג"כ אסור מן התורה.

מה. חזון איש, הלכות שביעית כ:ה

"אין מזרדין" פ"ה רש"י שמסיר יבשים ולחים, שיש לו ענפים יותר מדי. נראה דאף אם עושה פירות יותר מדי עכשיו, כיון דיתקלקל ויבש מפני זה, מקרי אברויא אילנא, דהעמדה על מתכונתו הוי אברויא וחשיב נטיעה. ולא מקרי "אוקמא אילנא" אלא אצולי הפסד מן החוץ.

מו. רב קוק, שבת הארץ, הלכות שביעית א:ה

וכן אין מכוונים, שהוא לקוץ את הקוצים היוצאים מן האילן, המזיקים את הפירות. וזה אסור לכל הדעות, שאפילו להאמרים שמותר לעשות עבודה שהיא לאוקמי אילנא אפילו בגוף האילן, זהו דוקא להעמיד את האילן, שיהי' ראוי לעבודתו לאחר השמיטה, אבל עבודה שהיא לצורך הפירות לעולם אסורה, שמה שהוא לצורך הפירות הפקיעה תורה, שהפקירה את פירות שביעית לכל וסלקה יד הבעלים מהם, ואפילו כשהם נאבדים אסור לעשות עבודה בשבילם.

מז. רב קוק, שו"ת משפט כהן (ענייני ארץ ישראל) סימן עט

הגיעני מכתבו היקר ועד"ת, שהעיר כת"ר עמש"כ בשבת הארץ (פ"א ה"ה סוף ציון ל"ה) דלצורך פירות שביעית אין היתר עבודה אפילו לאוקמי, שכיון שהתורה הפקירה את הפירות אין סברא שתהי' העבודה מותרת כדי לאוקמי אותן. ומכש"כ לפי טעמו של הרמב"ם בהלכה יוד, דעיקר ההיתר הוא משום שלא תעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבה, ובודאי לא שייך זה בפירות שביעית עצמם, שאין אנו אחראים לקיומם כלל.

וכמ' מדברי רש"י בפ"ה הסוגיא דמו"ק ו' ע"ב ד"ה כדי ["מרבצין שדה לכן ערב שביעית כדי שיצאו ירקות בשביעית" - אבל לא ישקה בשביעית כדי שיצאו בשביעית].

ו"סוקרין בסיקרא" דמותר כדי שלא ישורו הפירות, צ"ל או דמיירי באילן שיש עליו פירות שנגמר גידולם מערב שביעית, שאין קדושת שביעית נוהגת בהם, ושפיר דמי להצילם מהפסד שלא ישורו ויתקלקלו קודם לקיטתם... או שעיקר הכונה הוא לשנות לטובה את טבע האילן בכללו, וממילא לא ישיר את פירותיו ג"כ בשאר שנות השבוע.

מח. חזון איש, שביעית כא:יז

בסי' ט"ז סק"ד נתקשינו בל' הר"מ שכתב טעם היתר השקאה "כדי שלא תעשה הארץ מליחה וימות כל עץ", ובגמ' משמע דשביעית דומיא דמועד משום הפסד יבול הארץ שרי... ונראה דהא דכ' רבנו "ותעשה הארץ מליחה וימות כל עץ" אין הכונה דתיבש העץ ולא תעשה פרי לעולם, אלא ימות בשנה זו ולא יבשיל פירותיו... ומש"כ "תעשה הארץ מליחה" הוא טעם למה שסיים "וימות כל עץ", אבל אין כאן הפסד הארץ לשנה הבאה.

תדע דהרי ר"י ואב"י ס"ל תולדות דאוריתא, וא"כ לא התירו אלא בזה"ז, אבל בזמן שביהמ"ק קיים אסורה השקאה, וא"כ בשנה שביעית ימות כל עץ בית השלחין, ואי כל אילנות כבית השלחין [וכמו שצדדנו בסי' ט"ז] ימותו כל עצי הארץ, וכאשר יטעו אחר שביעית לא יהיו להם תירוש ויצהר עד שנת הרביעית, וזה דבר נמנע! ואי יתקיימו בנס, הרי זה נס יותר מהברכה בשנה ששית, ולמה לא הזכירו הכתוב ולא הזכירוהו חז"ל? וע"כ צ"ל דמתירין השקאה משום הפירות...

מט. שו"ת מהרי"ל דיסקין, קונטרס אחרון ה:רנב

בכל מקום דשרינן איסור משום פסידא, יש לעיין אם אין הדבר שלו כי אם הפקר, ועדיין לא זכה ביה, אי שרינן ליה. והיה נראה להביא ראיה ממאי דשרינן פ"ק דמו"ק בשביעית בכל מקום משום פסידא במקום שאין הפסד לגוף הקרקע כי אם לפירי... אך י"ל דהא כיון דכתב קרא "אביוני עמך"... אם כן חשיבי הני פירי דשייכי לכלל ישראל.